

Uvod

Mitja Krajncan, Matej Vukovič in Katja Vrhunc Pfeifer

 © 2025 Mitja Krajncan, Matej Vukovič in Katja Vrhunc Pfeifer
<https://doi.org/10.26493/978-961-293-413-2.0>

Vedenjske in čustvene težave otrok in mladostnikov so v sodobni družbi vse pogostejši izziv, s katerim se srečujejo starši, vzgojitelji, socialni pedagogi, učitelji, svetovalni delavci, strokovnjaki za duševno zdravje, socialni delavci, pedagogi, psihologi ter nekateri drugi strokovnjaki. Vse kompleksnejši in hitro spreminjajoči se družbeni dejavniki vplivajo na mladostnike na načine, ki jih tradicionalni pristopi k vzgoji in izobraževanju pogosto ne uspejo v celoti nasloviti. Prav v tem kontekstu je nastala monografija *Meje vedenja: kako razumeti, obravnavati in usmerjati mlade s težavami*, ki ponuja poglobljen vpogled v fenomenologijo, etiologijo in didaktične pristope k vedenjskim in čustvenim težavam ter motnjam pri otrocih in mladostnikih.

Monografija prinaša analizo vedenjskih in čustvenih težav z več zornih kotov – skozi perspektive vzgojno-izobraževalnih ustanov (strokovnih delavcev strokovnih centrov, vrtcev, osnovnih šol, srednjih šol, članov komisij za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami pri Zavodu Republike Slovenije za šolstvo), centrov za socialno delo, sodnih praks ter pedopsihiatričnih ocen. Avtorji in uredniki so z interdisciplinarnim pristopom združili teoretska spoznanja, empirične raziskave ter praktične smernice, ki bodo v pomoč strokovnjakom pri prepoznavanju, diagnosticiranju in obravnavi otrok in mladostnikov s težavami.

Ena ključnih ugotovitev, ki jo ponuja monografija, je dejstvo, da vedenjske in čustvene težave niso izoliran pojav, temveč rezultat kompleksne interakcije bioloških, psiholoških, socialnih in kulturnih dejavnikov. Terminološke in definicijske nejasnosti na tem področju še dodatno otežujejo pristop k diagnosticiranju in obravnavi, saj družbene norme močno vplivajo na to, kaj posamezna skupnost razume kot »izstopajoče vedenje«.

V zadnjih desetletjih se je v stroki okrepila zavest, da vedenjske težave niso zgolj problem posameznika, temveč simptom širših družbenih dinamik. Socialna stratifikacija, ekonomske razlike, izobraževalne politike in dostopnost podpornih storitev so dejavniki, ki odločilno vplivajo na to, ali bo imel določen otrok oz. mladostnik možnost premagati svoje težave ali pa bo zdrsnil v spiralo izključevanja, neuspeha in stigmatizacije.

Monografija, razdeljena na več vsebinskih sklopov, se osredotoča na različne vidike vedenjskih in čustvenih težav pri otrocih in mladostnikih, pri čemer se začne s predstavitvijo teoretičnih temeljev, ki vključujejo definicije, vzroke in zgodovinske ter družbene vidike teh težav oz. motenj. Poglobljeno raziskuje etiološke dejavnike, kot so biološki, psihološki in okoljski vplivi, ter analizira pojavnost obravnavanih težav v različnih institucijah, kot so vrtci, šole, strokovni centri in centri za socialno delo. Sledi preučevanje metod in tehnik pomoči, ki jih strokovnjaki uporabljajo pri obravnavi težav oz. motenj, vključno z različnimi pedagoškimi in terapevtskimi pristopi. Poleg tega se raziskujejo zgodnje oblike rizičnih vedenj pri otrocih ter oblikujejo predlogi za sistemske spremembe in interdisciplinarno sodelovanje med institucijami, kot so pedopsihiatrična stroka, socialne službe in družinska sodišča, z namenom izboljšanja podpore otrokom in mladostnikom s čustvenimi in vedenjskimi težavami oz. motnjami.

Monografija ponuja teoretsko utemeljene, a hkrati praktičnouporabne vsebine, ki so namenjene širokemu krogu strokovnjakov pa tudi staršem in vsem, ki jih to področje zanima. Besedilo ne podaja enoznačnih rešitev, temveč spodbuja kritično razmišljanje o tem, kako v današnji družbi dojemamo in obravnavamo mlade, ki se spopadajo s težavami.

V času, ko se število diagnosticiranih vedenjskih in čustvenih motenj pri otrocih povečuje, se postavlja vprašanje: ali smo kot družba resnično senzibilnejši za prepoznavanje teh težav ali pa jih v iskanju hitrih rešitev morda prehitro patologiziramo? Tudi na ta vprašanja odgovarja pričujoča monografija, pri čemer avtorji zagovarjajo celosten pristop, ki presega individualno obravnavo in vključuje tako lokalne kot širše družbene, izobraževalne in politične razmisleke.

Raziskovalni izsledki potrjujejo, da je ključnega pomena zgodnja detekcija teh težav, saj omogoča pravočasno intervencijo in preprečuje njihovo stopnjevanje. Empirične analize, ki so temeljile na oceni vzgojno-izobraževalnih ustanov, centrov za socialno delo in pedopsihiatričnih služb, so pokazale, da se vedenjske težave pogosto pojavijo v interakciji z neugodnimi družinskimi razmerami, nizkim socialno-ekonomskim statusom in s pomanjkanjem dostopa do zgodnjih podpornih storitev.

Etiološke preglednice razkrivajo, da genetske predispozicije, razvojne okoliščine in družbeno-ekonomski pogoji pomembno vplivajo na pojavnost vedenjskih posebnosti. Kompleksnost etioloških dejavnikov narekuje potrebo po fleksibilnih individualiziranih in celostnih pristopih, ki vedenjskih težav ne smejo reducirati zgolj na posameznika, temveč jih morajo razumeti kot posledico interakcije med otrokom in njegovim okoljem. Pomanjkanje sistematič-

nih preventivnih programov ter neenotnost diagnostičnih kriterijev otežujeta celostno obravnavo in povečujeta tveganje za napačno kategorizacijo otrok.

Fenomenološka analiza opozarja na subjektivnost ocenjevalnih kriterijev in vpliv družbenih norm na kategorizacijo vedenjskih odstopanj. Postopki in institucionalne prakse pogosto reproducirajo stereotipe o vedenjskih težavah, pri čemer je otrokovo vedenje obravnavano skozi prizmo prilagajanja normativnim zahtevam okolja. Raziskave kažejo, da so otroci iz ranljivih socialnih okolij pogostejše opredeljeni z vedenjskimi motnjami, kar odpira vprašanje pristranskosti v ocenjevalnih procesih.

Zgodnja detekcija vedenjskih težav omogoča celostno pedagoško in terapevtsko podporo, ki zmanjšuje negativne dolgoročne posledice. Empirični podatki potrjujejo, da interdisciplinarna obravnavo, ki vključuje pedagoške, psihološke in socialne pristope, povečuje možnosti za uspešno socialno integracijo mladostnikov, pri tem pa je treba paziti na nevarnost zlorab, pretirane patologizacije in marginalizacije. Vzpostavitev sistematičnih presejalnih programov v zgodnjem otroštvu bi omogočila boljšo identifikacijo otrok, ki potrebujejo podporo, hkrati pa zmanjšala tveganje stigmatizacije in socialne izključenosti.

Protokoli obravnave vedenjskih težav morajo temeljiti na večstopenjskem modelu, ki vključuje individualizirane, fleksibilne vzgojno-izobraževalne načrte, specializirane terapevtske pristope in celostno podporo družinam. Predlogi za nadaljnje smernice vključujejo razvoj med vzgojno-izobraževalnimi ustanovami, skupnostjo, socialnimi službami in zdravstvenim sektorjem usklajenih strategij, pri čemer je ključnega pomena zagotavljanje trajnostnih virov in kontinuiranega spremljanja otrok s težavami. Monografija združuje različne perspektive in analizira ključne dejavnike, ki vplivajo na pojavnost in obravnavo vedenjskih posebnosti, s ciljem izboljšanja pristopov k razumevanju in intervenciji pri mladih z motnjami oz. težavami.

Lev Vygotsky (1978) je zapisal, da otroci svoje sposobnosti razvijajo v socialnih interakcijah, ki jih obdaja podpora razumevajočega okolja. Razumevanje vedenjskih in čustvenih težav mladih zato ne sme biti omejeno le na posameznika, temveč mora vključevati širšo odgovornost družbe, ki s svojim odzivom bodisi omogoča napredek bodisi ohranja ovire, ki mladim preprečujejo celosten razvoj. Kot pravi afriški pregovor: »Za vzgojo otroka je potrebna vsa vas.«

Reakcionistične sile, ki se vedno znova, ko začitijo oblast in moč, oklepajo rigidnih vzgojnih modelov, niso dobra popotnica za reševanje vedenjskih in čustvenih težav. Takšni modeli pogosto temeljijo na represiji in kaznovanju, namesto da bi ponujali razumevanje, podporo in ustrezne strategije za pomoč mladim pri soočanju z izzivi sodobne družbe.

Literatura

Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Harvard University Press.